

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора Гуміна Олексія Михайловича
на дисертацію Буряк Катерини Михайлівни на тему:
«Теорія і практика запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі
спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дослідження, не викликає жодних сумнівів, оскільки у всі часи побудова ефективної системи запобігання злочинності у сімейній сфері була одним із пріоритетних завдань будь-якої демократичної держави, особливо, - якщо мова йде про збереження сім'ї, як основного осередку суспільства.

Без сумніву злочинність у сімейній сфері, котра набула своєї актуальності в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, поставила на порядок денний кримінально-правової та кримінологічної науки питання про базові підвалини родинних зв'язків і дієздатність держави та її інституцій запобігти даній злочинності у кримінально-правовому та кримінологічному вимірі.

Авторка дисертаційного дослідження цілком виправдано зазначає, що серед кримінологічних проблем запобігання злочинності у сімейній сфері варто виділити її кількісні і якісні показники, особу кривдника або кривдниці, віктимність та латентність. Отже, визнаючи сім'ю осередком суспільства, необхідно зазначити, що держава та її інституції, зокрема правоохоронні органи, суд, органи місцевого самоврядування, мають своєчасно реагувати на протиправну поведінку кривдника або кривдниці у сімейній сфері.

Оскільки сім'я в умовах правового режиму воєнного стану в Україні не завжди спроможна виконувати свою головну функцію – забезпечення належного добробуту та виховання дітей, держава має взяти на себе обов'язок захисту сім'ї від вчинення кривдником або кривдницею кримінального правопорушення.

В Україні йде війна, тому проблема криміналізації у сімейній сфері набуває особливого значення і розглядається нами як об'єкт вчинення особою кривдником (кривдницею) кримінальних правопорушень. Наслідком цього є розлучення дружини і чоловіка, зниження життєвого рівня дітей, їхня незахищеність, бідність, ослаблення інфраструктури охорони здоров'я, освіти і культури.

Отже, актуальність дослідження показує, що запобігання злочинності у сімейній сфері безумовно набуває особливого значення, оскільки вчиненні в сім'ї кривдником або кривдницею кримінальні правопорушення і без того знижують якість життя родини, виховання дітей.

У Конституції України в ст. 3. закріплено концептуальне положення про те, що «людина її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Проведене авторкою дослідження засвідчує, що загроза життю і здоров'ю одному із подружжя або їх дитині – це проблема вчинення кривдником (кривдницею) кримінального правопорушення в сім'ї, що може негативно вплинути на сімейні стосунки, призвести до розпаду сім'ї.

Все це вимагає від держави не просто втрутитися у сімейну сферу, розширити правовий механізм захисту законних прав та інтересів людини і громадянина, а і розробити спеціальний інструментарій для кривдника або кривдниці з метою запобігання вчинення ними кримінального правопорушення в сім'ї.

Сучасні дослідження злочинності у сімейній сфері засвідчують, що у переважній більшості конфлікти, які провокують на вчинення кривдником або кривдницею кримінального правопорушення у сім'ї, виникають у зв'язку з негативною поведінкою одного із членів сім'ї, а також недоліками сімейного виховання дітей. А оскільки сім'я – це соціально-побутова основа держави, вона не може не знаходитися у тісному зв'язку з нею, оскільки саме на своєму рівні, вона забезпечує весь комплекс життєдіяльності суспільства.

Отже, злочинність у сімейній сфері у цьому дослідженні розглядається, як комплексне соціально-правове явище, запобігти якому можна лише об'єднавши зусилля усіх соціальних інституцій, правоохоронних органів, суду, органів місцевого самоврядування, шляхом забезпечення виконання загально-соціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів, завдання яких забезпечити реалізацію економічних, правових та соціальних програм оздоровлення суспільства, підвищення ролі сім'ї, створення умов захисту від будь-яких проявів дискримінації у сімейних відносинах тощо.

Тому вибір теми дисертаційного дослідження її авторкою заслуговує схвалення, а сама тема є вкрай актуальною і потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Дисертацію виконано відповідно до положень Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (затвердженій Законом України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV), Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженій Указом Президента

України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (затвердженій Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.) та виконана в рамках науково-дослідних робіт кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол №4 від 29 жовтня 2024 р.).

З урахуванням вище зазначеного тема дисертації Буряк Катерини Михайлівни «Теорія і практика запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні» виділяється особливо своєю актуальністю та значущістю, в якій авторка здійснила комплексне дослідження проблемних питань запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні, метою якої є наукове обґрунтування знання проблем злочинності у сімейній сфері, рекомендацій та пропозицій, спрямованих на вдосконалення механізму запобіжної діяльності зниження рівня протиправної поведінки у сфері сімейних стосунків в Україні, з урахуванням досвіду міжнародних та європейських стандартів захисту прав людини.

Дисертація Буряк Катерини Михайлівни складається зі вступу, п'яти розділів, що містять тринадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 409 сторінок, з них основний текст – 335 сторінок, список використаних джерел – 36 сторінок (359 найменувань) та 4 додатків на 11 сторінках.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірності та новизни. Достовірність та наукова обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, що сформульована у дисертаційному дослідженні Буряк К.М. не викликає сумнівів, що обумовлюється передусім тим, що завдання дослідження, методологія та методика роботи, її науковий інструментарій виглядають обґрунтованими з точки зору існуючих вимог та наукового дослідження такого рівня.

Аналіз поданої наукової праці однозначно вказує на те, що її авторка правильно окреслила мету, яка полягає у теоретичному узагальненні та вирішенні комплексної науково-прикладної проблеми сучасних засад і механізмів здійснення запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні. З метою досягнення вказаної мети авторкою чітко сформульовано завдання свого дисертаційного дослідження, серед яких вважаємо за необхідне вказати наступні: розкрити стан наукової розробленості дослідження запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні; з'ясувати види кримінальних

правопорушень, що вчиняються у сімейній сфері; розкрити об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень, що вчиняються у сімейній сфері; встановити кримінологічні риси кривдника, який вчиняє кримінальні правопорушення у сімейній сфері; проаналізувати стан і виявлено тенденції вчинення кримінальних правопорушень у сімейній сфері; охарактеризувати причини та умови, що детермінують вчинення кримінальних правопорушень у сімейній сфері та розкрито латентність цього виду злочинності; розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства та практики запобігання злочинності у сімейній сфері.

На підставі аналізу дисертаційного дослідження та реферату Буряк К.М. є всі підстави стверджувати, що завдання, поставлені авторкою, досягнуті у повному обсязі.

Авторкою дисертаційного дослідження чітко сформульовані об'єкт та предмет дослідження, які між собою чітко співвідносяться та подаються як єдине ціле.

Заслугує також позитивної оцінки здобутки авторки, а саме:
вперше дисертанткою:

- розроблено та обґрунтовано кримінологічну модель запобігання злочинності у сімейній сфері, зміст якої представлений такими елементами: моніторингом кримінологічної ситуації у сімейній сфері; розробкою державної концепції протидії та запобігання злочинності у сімейній сфері; співпрацею суб'єктів протидії та запобігання кримінального правопорушення у сімейній сфері; визначенням напрямів імплементації кращих світових моделей охорони сім'ї; удосконалення системи протидії та запобігання кримінальним правопорушенням, вчинених кривдником або кривдницею у сімейній сфері;

- сформульовано авторське визначення запобігання злочинності у сімейній сфері – це сукупність суспільно небезпечних і кримінально караних умисних діянь, котрі посягають на життя, здоров'я, тілесну недоторканність та волю хоча б, одного з членів родини та передбачають фізичні, словесні, моральні та економічні образи й психологічні примуси, кібернасильство для залякування й отримання влади одних членів сім'ї над іншими;

- на основі позитивного зарубіжного досвіду обґрунтовано необхідність активного поліцейського впливу та швидкого реагування на злочинність у сімейній сфері на ранніх стадіях, взявши за основу досвід Німеччини;

- сформульовано авторське визначення поняття «сімейна сфера» – це певний осередок людей, який заснований на підставі чинного законодавства, у формі подружнього союзу та родинних зв'язків, котрі забезпечують спільне проживання, ведення господарства, мають єдиний сімейний бюджет, спільно харчуються, утримують житло і виховують дітей (як власних так і усиновлених).

Достовірність отриманих авторкою результатів свого дослідження підтверджуються солідною емпіричною базою, яку складає статистична та аналітична інформація Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, результати узагальнення опитаних суддів та секретарів судового засідання – 121, які були учасниками розгляду 440 кримінальних проваджень за домашнє насильство; узагальнено дані анкетування 250 працівників Національної поліції України; узагальнено опитування 194 працівників органів прокуратури України, зокрема: 31 прокурор Офісу Генерального прокурора, 116 прокурорів обласної прокуратури (Чернігівська, Київська, Чернівецька, Дніпропетровська, Черкаська, Вінницька), 47 прокурорів окружних прокуратур; узагальнено дані формалізованого інтерв'ювання 2000 респондентів Дніпропетровської, Київської, Львівської, Полтавської, Черкаської, Чернігівської областей; статистична звітність Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України, Офісу Генерального прокурора та інших відомств.

З урахуванням поставленої мети та сформульованих завдань авторка дисертаційного дослідження досить вдало та ефективно застосовує цілу низку загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового дослідження, які без сумніву сприяли успішному досягненню ним мети свого дослідження.

З огляду на зазначене, наукова новизна, її достовірність, вагоме загально-соціальне значення наукових положень, висновків та рекомендацій відповідають вимогам, які пред'являються до докторських дисертацій.

Повнота викладу висновків і рекомендацій у наукових публікаціях. Результати дослідження повною мірою відображенні в наукових фахових виданнях авторки, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також у виступах Буряк К.М. з доповідями основних положень дисертацій на міжнародних науково-практичних конференціях та Всеукраїнських круглих столах, що в цілому свідчать про належний рівень її апробації.

Результати дослідження були оприлюднені на 10 науково-практичних конференціях та круглих столах, зокрема: «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення». (м. Київ, 28 травня 2020 р.); Щорічне читання наукової школи «Інтелект» (Чернігів, 25 травня 2020 р.); Домашнє насильство: проблемні питання в умовах COVID-19 (м. Рівне, 12 жовтня 2021 р.); Пенітенціарна система у глобальному вимірі: (м. Рівне, 2021 р.); Запобігання та протидія домашньому насильству та насильству за ознаками статі: проблемні питання в умовах російської агресії (12 жовтня 2022 р.); The 14th International scientific and practical conference «Modern stages of scientific research development» (December 27–30, 2022 р.); Актуальні питання забезпечення якості вищої освіти в сучасних умовах (Одеса, 3 липня – 13 серпня 2023 р.);

Пенітенціарна система у глобальному вимірі: (Київ, 3 листопада 2023 р.); Актуальні проблеми захисту прав людини в сучасних інтеграційних умовах (м. Бар, 06 грудня 2023 р.); Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану (м. Львів, 15 лютого 2024 р.).

Основні наукові результати дисертації викладені у 32 наукових публікаціях, серед яких 1 монографія, 21 стаття, опублікованих в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, та зарубіжних фахових виданнях: три – у наукометричних базах Scopus, Web of Science і 10 тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Виходячи з цього, варто визнати, що кількість праць та інших результатів цієї наукової розробки, є достатніми для узагальнення та наукового обґрунтування вироблених її авторкою положень, висновків, рекомендацій і пропозицій по суті досліджуваної проблематики. При цьому необхідно також зазначити, що всі вказані вище наукові здобутки Буряк К.М. (32 наукових праць) і по форму, і по змісту та об'єму відповідають вимогам МОН України, що пред'являються до кожного окремо взятого виду наукових розробок, та у повній мірі кореспондуються і відображають змістовні положення його дисертації.

Крім цього, вивчення як змісту дисертації, так і опублікованих праць дає підстави стверджувати, що зазначене наукове дослідження Буряк К.М. проведено самостійно, а апробація матеріалів його дисертації (сторінки 12-16) здійснена згідно рекомендацій МОН України на 10 науково-практичних конференціях та інших науково-практичних заходах, що можна вважати достатнім з огляду оцінки репрезентативності отриманих здобувачем результатів даного дослідження (сторінки 391-401, додатки А, Б, В, Г).

Про наукову новизну та практичну цінність цієї дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у відповідних розділах і підрозділах.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Буряк К.М. фактів порушення академічної доброчесності (плагіату, фальсифікацій тощо) не виявлено. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використані методики дослідження та джерела інформації містять відповідні посилання. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною роботою, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Дисертація Буряк К.М., а також реферат дисертації, оформлені відповідно до

нормативних вимог і стандартів, які передбачені для такого виду досліджень, написані державною мовою з дотриманням наукового стилю, який оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці характеризуються цілісною завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Зміст дисертації відповідає заявленій авторкою науковій спеціальності, дисертація пройшла належну апробацію.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення. Висновки і узагальнення, яких дійшла авторка дослідження, успішно можуть використовуватись і надалі у науководослідній, правотворчій, правоохоронній сфері та освітньому процесі.

Реферат за своїм змістом повністю відповідає основним положенням дисертації, відображає її зміст, а також основні положення і висновки, які сформульовані в дисертації.

Позитивна оцінка рецензованої дисертації не виключає наявності дисертації Буряк К.М., як і в будь-якій значній за обсягом і кількістю досліджуваних проблем науковій праці, окремих дискусійних положень, котрі потребують додаткової аргументації або пояснень здобувача наукового ступеня під час прилюдного захисту, і це дає також підстави для висловлення зауважень та деяких рекомендацій, зокрема:

1. Враховуючи той факт, що злочинність у сімейній сфері, яка суттєво впливає на рівень захисту прав та свобод громадян України, які є жертвами протиправної поведінки, а також беручи до уваги, що даний вид правопорушень в умовах сьогодення є досить явищем розповсюдженим? На думку опонента, рецензована дисертація тільки виграла б, якщо її авторка значно більше уваги приділила поглибленому аналізу проблем латентності протиправної поведінки у сімейній сфері. Латентна злочинність, на глибоке переконання, опонента її розміри, особливо у сімейній сфері, обумовлюють викривлене, неповне уявлення про фактично вчинену кількість злочинів. Окрім того, злочинність, що залишається поза реагуванням держави та її правоохоронних органів, негативно впливає на соціально-психологічний клімат у суспільстві. Як відомо, високий рівень латентності породжує недовіру громадян до здатності державної влади забезпечити їхню безпеку від злочинних проявів. Наведене обумовлює високу актуальність боротьби з латентною злочинністю у сфері сімейних стосунків, а особливо у період ведення бойових дій на теренах України.

2. В процесі аналізу тексту дисертаційного дослідження та реферату Буряк К.М., її авторка у розділі 4 «Суб'єкти та заходи запобігання злочинності у сімейній сфері» значну увагу приділяє ролі Національної поліції України, що на

переконання опонента є неодмінною умовою зниження кримінальної ситуації в сім'ї та своєчасного застосування до кривдника або кривдниці кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення.

Значну увагу також дисертантка приділяє ролі прокуратури України як одного із суб'єктів запобігання злочинності у сімейній сфері.

Цілком виправданим є підхід дисертантки про те, що зазначені вище суб'єкти запобіжної діяльності знайшли своє відображення в процесі проведення соціологічних досліджень, що знайшло своє відображення в матеріалах Додатках А, Б (сторінки 391-397).

Поряд з тим, на переконання рецензента, глибина, зміст та рівень дослідження проблемних питань щодо запобігання злочинності у сімейній сфері були б набагато змістовнішими, більш об'єктивними коли б дисертантка Буряк К.М. в даній роботі значно б розширив коло суб'єктів запобіжної діяльності долучивши до їх переліку судову владу; релігійні конфесії; недержавні громадські організації; органи місцевого самоврядування, тощо.

Окрім того, дане дисертаційне дослідження значно б виграло, якби його авторка дослідила напрямки ефективної взаємодії серед розширеного кола суб'єктів запобіжної діяльності у сфері сімейних стосунків.

3. Як відомо по тексту дисертаційного дослідження її авторка Буряк К.М. значну увагу в процесі висвітлення проблематики дослідження приділяла роль підрозділів Національної поліції України в процесі запобігання злочинності у сімейній сфері, що на переконання опонента є цілком виправданим.

Поряд з тим, дане дисертаційне дослідження значно було б якісним та переконливим, коли б її авторка провела поглиблений аналіз за значний відрізок часу (декілька років) в різних регіонах України і опрацювала матеріали з досвіду роботи мобільного підрозділу Національної поліції України «Поліна».

Як показує правозастосовна практика роботи зазначеного вище спеціального підрозділу для реагування на факти протиправної поведінки у сімейній сфері є їх діяльність, в більшості випадків є досить ефективною. Робота таких мобільних підрозділів отримала позитивну оцінку не тільки керівництва Національної поліції України, а також і громадян нашої держави, платників податків.

4. Враховуючи той факт, що авторка дисертаційного дослідження звернулася до досить актуальної теми, яка має чисто прикладний характер, в процесі реалізації плану дисертаційного дослідження, з метою підтвердження або заперечення ефективності організації запобіжної діяльності представниками різних суб'єктів превентивної дії, щодо зниження рівня кримінальної насильницької поведінки у сімейній сфері, яка має бути спрямована на підвищення рівня захисту прав та свобод громадян нашої держави, дисертанткою

Буряк К.М. бажано було значну увагу приділити аналізу практики роботи суддівської влади зазначених видів кримінальних правопорушень. Окрім того доцільно було в процесі реалізації плану дисертаційного дослідження проаналізувати позицію Верховного суду України щодо підходу суддівської гілки влади в процесі призначення покарань за даний вид правопорушень.

На переконання опонента, у процесі реалізації плану дисертації авторки дослідження доцільно було значно більше уваги приділити аналізу практики Європейського суду з прав людини.

5. Беручи до уваги достатньо високий рівень суспільної небезпеки злочинності у сімейній сфері в нашій державі авторці даного дослідження доцільно було проаналізувати стан, динаміку, географію протиправної поведінки України за тривалий період часу, а також провести порівняльний аналіз даного виду протиправних правопорушень в країнах Європейського Союзу.

Водночас, вважаємо за необхідне наголосити, що висловлені зауваження і побажання загалом стосуються, насамперед, дискусійних аспектів аналізованих проблем, не вичерпують дискусії й щодо інших висновків авторки, однак не знижують безумовно високий науково-теоретичний рівень проведеного дослідження та ні в якому разі не піддають сумніву основні наукові результати отримані авторкою, а також не знижують їх наукові цінності. Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою. Дослідження містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених авторкою досліджень, що мають істотне значення для доктрини кримінології та кримінального права, у свою чергу, свідчать про особистий внесок дисертантки в юридичну науку.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу як у дисертації, так і наданих для ознайомлення опублікованих праць, повністю відповідають вимогам до дисертації доктора юридичних наук. Структура та обсяг роботи повністю відповідають встановленим вимогам.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Буряк Катерини Михайлівни «Теорія і практика запобігання злочинності у сімейній сфері в Україні» є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто авторкою, містить висунуті раніше не захищені наукові положення та отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати в галузі кримінології та кримінального права.

Дисертація повністю відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 № 1197 (зі змінами). Вимогам до оформлення дисертації затвердженим наказом Міністерства освіти України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами від 12.07.2019) та іншим вимогам МОН

України, а її авторка – **Буряк Катерина Михайлівна**, заслуговує на присудження йому ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

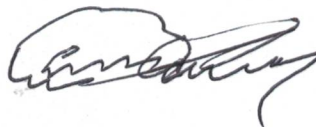
Офіційний опонент:

завідувач кафедри міжнародного та кримінального права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету

«Львівська політехніка»

доктор юридичних наук, професор

Олексій ГУМІН

Підпис доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри міжнародного та кримінального права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Олексія ГУМІНА

ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар

Національного університету

«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ